

УДК: 37.036:792.8-053.5

ГОНЧАРЕНКО Юліана Володимирівна –
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри акторської майстерності та дизайну
Запорізького національного університету
e-mail: julanagoncharenko@gmail.com

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Процеси входження України в європейський освітньо-культурний простір висувають нові вимоги щодо формування й розвитку підростаючого покоління. У зв'язку з цим актуальності набувають питання пов'язані з цілеспрямованим, послідовним й ефективним здійсненням естетичного виховання особистості, яка здатна сприймати, розуміти та використовувати художньо-естетичні цінності в житті та мистецтві. Саме тому сучасна школа, яка становить невід'ємну ланку безперервної освітньої системи, повинна створювати умови, які б сприяли підвищенню рівня естетичної вихованості молодших школярів.

Серед предметів художньо-естетичного циклу, здатних задовольнити прагнення особистості до естетичного зростання, поєднати її внутрішній і зовнішній світ, активізувати творчу уяву та емоційні реакції дитини є хореографія. Хореографічна діяльність, що ґрунтується на музично організованих, умовних, образно-виразних рухах тіла людини, сприяє емоційно-творчому виявленню дитини, утіленню в танцювальних рухах особливостей її характеру, формуванню в неї естетично-духовних цінностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання методики хореографічної роботи як засобу естетичного виховання дітей у позашкільних освітніх закладах висвітлено в роботах Г. Березової, Л. Бондаренко, А. Тараканової та ін. Використанню хореографічного мистецтва як засобу естетичного виховання молодших школярів присвячено праці Л. Богатикової, М. Боголюбської, В. Верховинця, О. Конорової та ін. Однак, означені роботи, на наш погляд, не є актуальними в наш час, оскільки не відповідають новому педагогічному мисленню, спрямованому на виховання у дітей естетично-культурних цінностей, збагачення їхньої емоційно-почуттєвої сфери, розвиток художньо-образного мислення й творчого потенціалу. Вважаємо необхідним здійснити аналіз сучасних концептуальних положень формування й естетичного розвитку особистості та естетико-виховних можливостей

хореографічної діяльності для виокремлення компонентів естетичної вихованості молодших школярів, що сприятимуть ефективності процесу їхнього естетичного виховання в ході хореографічної діяльності.

Метою статті є визначення структурних компонентів естетичної вихованості щодо успішного вирішення проблеми естетичного виховання молодших школярів у процесі хореографічної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Більшість дослідників вважають, що одним з головних напрямів естетичного виховання є розвиток емоційно-почуттєвої сфери особистості. На думку І. Зязюна і І. Беґа, емоційні почуття та емоційний стан особистості є основною формою усвідомлення нею своєї індивідуальності, неповторності, значущості [1; 2]. Саме тому загальноосвітні школи перших рівнів акредитації повинні звертати особливу увагу на емоційно-почуттєвий світ дитини, адже особистість починається з емоцій та через почуття розвиває свій внутрішній світ. І. Зязюн зазначає, що розвинені емоції і почуття допомагають людині вийти з усіх життєвих протиріч, якщо ж її емоційна сфера недостатньо розвинена, це може стати причиною не лише внутрішніх конфліктів особистості, а й її конфліктів з оточуючим світом. Саме тому треба з дитинства виховувати емоційну культуру особистості, котра буде забезпечувати адекватність емоційних реакцій дитини на прояви зовнішнього світу. Більш того, вчений наголошує на безперервному освітньому розвитку людини. На його думку, це забезпечить формування емоційно-почуттєвої сфери особистості впродовж всього періоду її життя.

Також важливим напрямком естетичного виховання є інтелектуальне становлення особистості дитини. На переконання багатьох учених (Г. Шевченко, Н. Миропольська, В. Бутенко, Л. Масол, М. Кіященко та ін.), в ході інтелектуального розвитку у школяра відбувається формування системи знань, естетичного сприймання, оцінювальних, пізнавальних і творчих здібностей, естетичного ставлення до дійсності; виробляється культура розумової

праці; набуваються вміння та навички естетико-практичної діяльності. Важливим для інтелектуального розвитку дитини є вміння самостійно здобувати знання, працювати з інформацією та аналізувати її. Також учені зазначають, що учні повинні не лише засвоювати знання, а й вміти їх творчо використовувати на практиці, створюючи для себе новий, оригінальний, унікальний продукт.

Окрім того, до напрямів естетичного виховання науковці І. Бех, Н. Миропольська, О. Комаровська та інші відносять творчий розвиток особистості. Вони вважають, що активна творчість дитини, її здатність до самовираження та самореалізації є необхідними компонентами ефективного естетичного виховання. На їхню думку, творчість нерозривно пов'язана з умінням мріяти та фантазувати. У свою чергу, фантазія, мрія, уява виступають імпульсом створення яскравих та виразних художніх образів, які є однією з умов існування сучасної особистості, її найвищим здобутком. У процесі творчості дитина виявляє свої емоції, відчуття, думки. Творчий потенціал особистості, її почуттєва зрілість залежать від емоційної насиченості внутрішнього стану дитини. На думку науковців, творчість передбачає розвинену інтуїцію, ініціативність, завзятість, працездатність, а також вміння застосовувати здобуті знання у будь-якій діяльності. Саме тому творчий розвиток є необхідною умовою естетичного виховання учнів початкових класів у процесі хореографічної діяльності.

Аналіз педагогічних підходів щодо естетичного виховання учнів дозволяє визначити пріоритетні напрямки в організації цієї роботи на сучасному етапі розвитку освітньої галузі: розвиток мотиваційної, когнітивної, емоційно-почуттєвої, культурно-творчої сфери особистості дитини.

Таким чином, зміст естетичного виховання визначається формуванням естетичної сфери особистості дитини: когнітивної, креативної, емоційно-почуттєвої, психофізичної та активно-творчої. Саме тому естетичний розвиток учнів у навчально-виховному процесі сучасної школи повинен відбуватися з урахуванням основних складових естетичної сфери особистості, що регулюють її етично-культурний розвиток.

Проблему формування творчої сфери дитини у процесі хореографії та ритміки розглянуто у наукових працях педагогів-хореографів Н. Георгян, О. Горшкової, Ю. Ушакової, Т. Чурпіти. Вони зазначають, що показником рівня естетичного розвитку дитини є її творча активність у

хореографічній роботі. Ми цілком згодні з їхніми поглядами. Вважаємо, що здатність до творчої праці мають всі учні без винятку, а щоб її розвивати, необхідно надати дитині можливість творити, тобто стимулювати до творчої діяльності.

Низка дисертаційних досліджень присвячена питанням розвитку естетично-моральних якостей особистості та вихованню її культури поведінки в процесі занять хореографією. Так, проблема зміцнення морально-естетичних якостей молодших школярів засобами танцю розкривалася П. Ковалем. Б. Мануйлів досліджував розвиток естетичних та моральних цінностей дітей в ході хореографічної творчості. У дисертації Ю. Хижняка розглядається проблема виховання культури поведінки підлітків під час занять хореографією.

У процесі спілкування з танцювальним мистецтвом також вирішуються завдання розвитку когнітивної сфери особистості дитини: збагачення знаннями про сутність, види та жанри хореографії відбувається безпосередньо при оволодінні дитиною елементами, рухами, комбінаціями народного, класичного, побутового, сучасного танців. Так, на пізнавальних можливостях народної танцювальної культури наголошено у наукових працях О. Мерлянової. Вчена вважає, що під час вивчення, засвоєння та виконання народних танців діти мають можливість отримувати знання про історичне минуле різних народів світу, їхню культуру і мову, національні традиції та обряди. Крім того, «пізнавальна функція народного танцю ... стимулює прагнення особистості» розширювати й поглиблювати отримані знання [4, с. 12]. Цієї ж думки дотримується М. Боголюбська, котра зазначає, що танець є основою для повноцінного формування когнітивного досвіду особистості.

Поряд з науковими дослідженнями існує ціла низка методичних праць, у яких не лише визначаються шляхи та методи вдосконалення виконавської майстерності учнів початкових класів, а й наголошується на їхньому естетичному вихованні в процесі хореографічної роботи. Доволі часто у цих працях висловлюються думки стосовно значення та місця хореографії у естетичному розвитку особистості дитини.

Так, у методично-хореографічних настановах А. Тараканової [8] зазначається, що інтелектуальний розвиток дитини відбувається не лише шляхом практичного опанування елементами хореографії, а й через теоретичне ознайомлення учнів з мистецтвом танцю. Педагогом-хореографом були

розроблені та впроваджені в систему позашкільного танцювального навчання теоретичні форми хореографічної роботи з дітьми, які спрямовувалися на розвиток когнітивної сфери особистості: бесіди про розвиток та становлення народного танцювального мистецтва тощо.

Аналіз наукової літератури стосовно досліджуваної проблеми показав, що зміст естетичного виховання визначається метою і завданням формування естетичної сфери особистості. Вченими встановлено, що цей процес відбувається при наявності в учнів сформованих знань, умінь і переконань, розвинених емоцій, почуттів, переживань, смаків та творчих здібностей. Саме тому на сучасному етапі розвитку освітньої галузі система естетичного виховання учнів початкових класів у ході хореографічної діяльності повинна сприяти формуванню естетичної культури особистості, розвитку її емоцій та почуттів, психофізичної свободи й художньої імпровізації.

У контексті нашого дослідження хореографічне мистецтво розглядається як середовище в якому відбувається цілісне естетичне виховання учнів початкових класів середніх загальноосвітніх закладів. Тобто в ході хореографічної діяльності, через цікаві, посильні дії, відбувається розвиток когнітивної, емоційно-почуттєвої, психофізичної, творчої сфери особистості дитини.

Мета хореографічної діяльності в системі естетичного виховання молодших школярів полягає у формуванні багатства внутрішнього світу особистості дитини та розкритті його через різні підготовчі вправи класичної, народної, бальної, сучасної хореографії.

Змістом хореографічної діяльності є рухові дії та операції з опанування танцювальних вмінь і навичок, що виступають основою для створення нових унікальних для дитини хореографічних проявів. Передбачаємо, що хореографічна діяльність не лише задовольняє потребу школярів у руховій активності, а й сприяє їхньому цілісному розвитку: адекватне вираження в тілесних рухах думок, емоцій, почуттів.

Хореографічна діяльність характеризується творчою природою, до якої відносимо інноваційність, винахідливість мислення дитини, її розвинені знання, емоції та почуття. Тож підвищення рівня естетичного виховання особистості дитини у процесі хореографічної діяльності залежатиме від формування в неї таких сфер: когнітивної (знання); мотиваційної

(зацікавлене ставлення до хореографічної діяльності); психофізичної (взаємозв'язок між внутрішнім і зовнішнім станом особистості та вміння передавати його у відповідних рухах); емоційно-почуттєвої (емоційна насиченість духовних потреб та емоційне оцінювання зовнішнього та внутрішнього світу дитини, формування емоційно-ціннісної шкали ставлення до світу); активно-творчої (самовиявлення та самореалізація в процесі танцювальної творчості).

З огляду на це хореографічна діяльність в системі естетичного виховання молодших школярів спрямована на формування естетично-ціннісного ставлення до танцювального мистецтва, розвиток загальних здібностей (загальні розумові здібності, пам'ять, увагу, почуття та ін.), художньо-образного мислення та уяви, стимулювання творчого потенціалу особистості учня, виховання потреби і здатності до художньо-творчої самореалізації та духовного самовдосконалення відповідно до індивідуальних можливостей та вікових етапів розвитку школярів, а також здатність сприймати, інтерпретувати та оцінювати твори хореографічного мистецтва (висловлювати особисте ставлення до них, аргументуючи свої думки).

Зважаючи на сучасні вимоги освітньої галузі щодо естетичного виховання особистості дитини, організація навчально-виховного процесу з хореографічної діяльності у шкільному закладі повинна враховувати найважливіші параметри естетичного розвитку людини: когнітивної, емоційно-почуттєвої, психофізичної та креативної сфер.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Теоретичний аналіз сучасних концептуальних положень формування й естетичного розвитку особистості, переосмислення організації хореографічної діяльності крізь призму сучасних концепцій естетичного виховання особистості дали змогу зазначити, що інноваційність, винахідливість мислення учнів, сформовані знання, емоції та почуття виступають важливими показниками рівня їхньої естетичної вихованості. З огляду на це виділимо структурні компоненти естетичної вихованості дітей молодшого шкільного віку: когнітивний, мотиваційний, психофізичний, емоційно-почуттєвий, активно-творчий, що сприятимуть вирішенню проблеми естетичного виховання молодших школярів у процесі хореографічної діяльності. На основі вказаних компонентів вважаємо за необхідне визначити головні положення організації

естетичного виховання молодших школярів у процесі хореографічної діяльності в сучасних загальноосвітніх закладах. Саме це й стане метою наших подальших досліджень.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: навч.-метод. видання / Іван Дмитрович Бех. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
2. Зязюн І. А. Естетичний досвід особи. Формування і сфери виявлення / І. А. Зязюн. – К.: Вища школа, 1976. – 174 с.
3. Масол Л. М. Модель загальної мистецької освіти / Л. М. Масол // Педагогічна і психологічна науки в Україні. Т. 1. – К.: Педагогічна наука, 2007. – С. 219–235.
4. Мерлянова О. А. Художні особливості народного танцю в естетичному вихованні молоді / О. А. Мерлянова // – К.: Рідна школа. – 2004. – № 12. – С. 11–13.
5. Миропольська Н. Є. Формування почуття прекрасного / Н. Є. Миропольська. – К.: Т-во «Знання» УРСР, 1997. – 31 с.
6. Руднева С. Д. Ритмика. Музыкальное движение / С. Д. Руднева, Э. М. Фиш. – М.: Просвещение, 1972. – 334 с.
7. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посібник для студ. вищих навч. закладів / Оксана Петрівна Рудницька: Академія педагогічних наук України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2002. – 270 с.
8. Тараканова А. П. Система хореографічного виховання у школах і позашкільних закладах: навч.-метод. посібник / Аліса Павлівна Тараканова; Інститут змісту і методів навчання. – К.: ІЗМН, 1996. – 282 с.
9. Чурпіта Т. М. Соціально-педагогічні проблеми розвитку творчої уяви молодших школярів засобами хореографічного мистецтва (на матеріалі використання казок): дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Чурпіта Тетяна Миколаївна; Київський держ. ун-т культури і мистецтв. – К., 1998. – 173 с.
10. Шевченко Г. П. Эстетическое воспитание в школе: учеб.-метод. пособие / Галина Павловна Шевченко. – К.: Рад. школа, 1985. – 144 с.

REFERENCES

1. Bekh, I. D. (2003). *Vykhovannya osobystosti: u 2 kn. Kn. 1 : Osobystisno oriyentovanyu pidkhdid: teoretyko-tekhnologichni zasady*. [The education of the individual: in 2 books. Book. 1:

personality oriented approach: theoretical and technological bases]. Kyiv: Lybid.

2. Zyazyun, I. A. (1976). *Estetychnyi dosvid osoby. Formuvannia i sfery vyjavlennia*. [The aesthetic experience of the individual. Formation and identify areas]. Kyiv: Vyshcha shkola.
3. Masol, L. M. (2007). *Model zahalnoyi mystetskoyi osvity*. [The model of general art education]. Kyiv: Pedagogichna nauka.
4. Merlyanova, O. A. (2004). *Khudozhni osoblyvosti narodnoho tantsiu v estetychnomu vykhovanni molodi*. [Artistic features folk dance aesthetic education of youth]. Kyiv: Ridna shkola.
5. Myropolska, N. E. (1997). *Formuvannia pochuttia prekrasnoho*. [Building a sense of beauty]. Kyiv: T-vo «Znannya».
6. Rudneva, S. D. (1972). *Rytmyka. Muzykalnoe dvyzhenye*. [Rhythmics. Musical movement]. Moscow: Prosveschenie.
7. Rudnitska, O. P. (2002). *Pedahohika: zahalna ta mystetska : navch. posibnyk dlia stud. vyshchyykh navch. zakladiv*. [Pedagogy: general and artistic, teach. guide for students. Higher teach. institutions]. Kyiv.
8. Tarakanova, A. P. (1996). *Systema khoreohrafichnoho vykhovannia u shkolakh i pozashkilnykh zakladakh*. [The system choreographic education in schools and after-school facilities]. Kyiv.
9. Churpita, T. M. (1998). *Sotsialno-pedahohichni problemy rozvytku tvorchoi uiavy molodshykh shkoliariv zasobamy khoreohrafichnoho mystetstva*. [Social and educational problems of development of creative imagination of younger students by means of choreography]. Kyiv.
10. Shevchenko, H. P. (1985). *Esteticheskoye vospitaniye v shkole*. [Aesthetic education in school]. Kyiv: Radyanska shkola.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ГОНЧАРЕНКО Юліана Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри акторської майстерності та дизайну Запорізького національного університету.

Наукові інтереси: естетичне виховання молодших школярів у процесі хореографічної діяльності.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

GONCHARENKO Yuliana Volodymyrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor, Department of Acting Skills and Design, Zaporizhia National University.

Circle of scientific interests: aesthetic education of younger schoolchildren in the process of choreographic activity.

Дата надходження рукопису 19. 04. 2017 р.